

*...be is teljesedett
az ezredforduló
eleji jóslat,
meg nem is*

Author: Szentirmai, Tamás
Affiliation: University of Győr
Title: HISTORY REWRITTEN
Citation: Metszet, Vol 16, No 5 (2025), pp 26-31, DOI: 10.33268/Met.2025.5.2
<https://doi.org/10.33268/Met.2025.5.2>

Received: 24 August 2025

Accepted: 27 August 2025

Published: 10 October 2025

**THE COLLECTOR'S HOUSE, | ALGARVE, PORTUGAL; ARCHITECTS:
ATELIER DATA**

Portuguese architecture's contextualist engagement continues the legacy of the 1950s folk architecture survey (Inquérito), shifting from explicit regionalism to a more abstract influence. A key example is Atelier Data's conversion of an 18th-century Franciscan chapel in Moncarapacho, Algarve, into a gallery. Honoring the building's sacred past using traditional materials (whitewash, terracotta) while introducing a massive three-flight ramp as the main intervention. This ramp dramatically extends the exhibition path, creating a new internal landscape that contrasts with the dark-toned rear addition, showcasing a modern connection to place.

01

- 01 A település temploma mellett helyezkedik el az egykori kápolna. Központi pozíciója is motiválta a műgyűjtemények tulajdonosát, hogy itt rendezze be kiállítótérét
- 02 Az eredeti templomtér belakása mellett az apró hátsó udvar részleges beépítésével jött létre a kiállítótér. A kiállítórámpa plasztikus tömegként nyúlik ki az épület felső szintjén

VISSZAÍRT TÖRTÉNET

A GYŰJTŐ HÁZA DÉL-PORTUGÁLIÁBAN | ALGARVE

A portugál építészetben máig meghatározó az 1950-es években végzett népi építészeti felmérés* hatása, habár már másféleképpen – összetettebben és gyakran rejtettebben, mint a huszadik század második felében. Egyrészt áttevődött a hangsúly a népi, regionális hagyományokról a tágabban értelmezett kontextusra, másrészt sok esetben nem tudatos regionalista megközelítésről van szó, sőt, akár a szándékos, vele szemben meghatározott öndefiníció ellenére érhető tetten. [1]

02

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Atelier Data

FOTÓ | PHOTO
do mal o menos

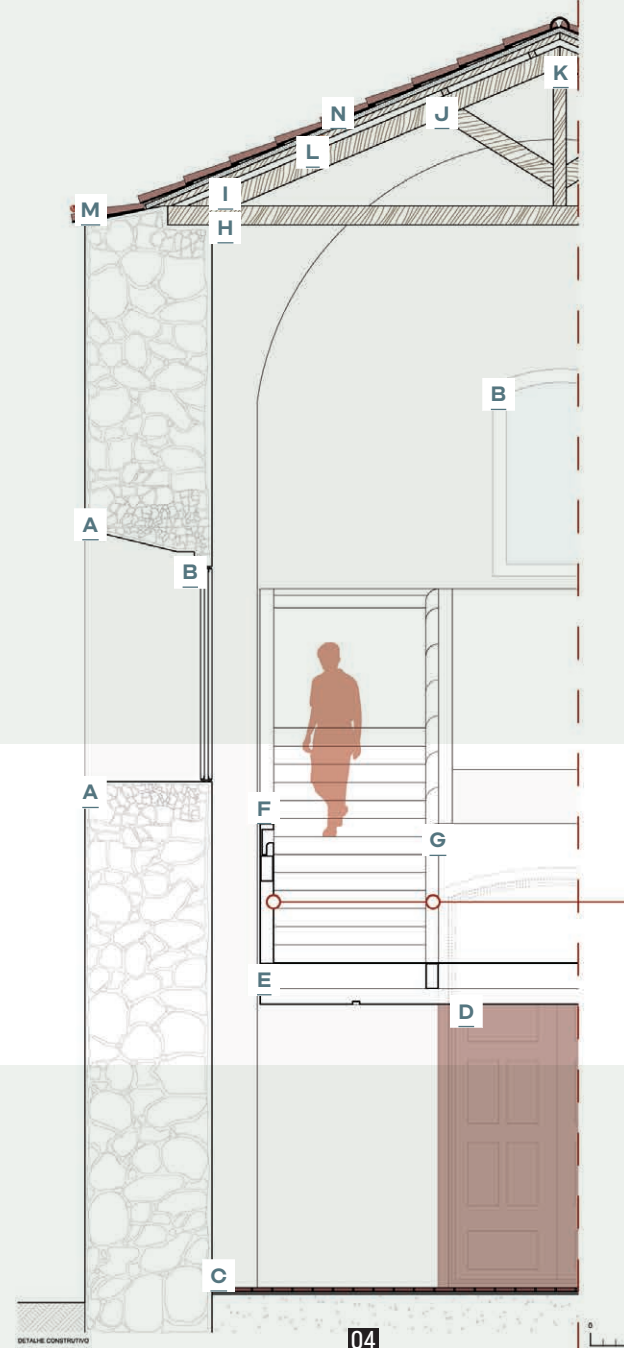
SZERZŐ | AUTHOR
Szentirmai Tamás DLA

—Valami hasonló történet rajzolódik ki a Portugália déli vidékén, Algarve kisvárosában, Moncarapachoban átalakult egykori kápolna esetében is, ahol nem a régió népi építészeti hagyományai inspirálták a tervezőket, azonban az elkészült mű mégis egyértelműen kötődik a portugál kortárs építészet meghatározó vonulatához.

—Algarve-ban a 14. századtól, a mórok kiűzését követően jelent meg több szerzetesrend is, majd a 15. századtól, a felfedezések korától a terület jelentőségének növekedésével párhuzamosan növelték befolyásukat és egyben épületállományukat is. [2] A parttól kicsit beljebb fekvő Moncarapacho településen a ferences rend jelent meg, a rend központi, ma a település templomaként működő

templomát még román stílusban kezdték építeni, majd a 15. században gótikus részekkel kiegészítve fejezték be. A templom mellett épített a rend a 18. század második felében kápolnát is, mely azonban csak rövid ideig szolgálta őket. 1834-ben a rendeket felszámolták, addigi épületeik jelentős része szekularizálódott, a kápolna is számos világi funkciót fogadott be, raktártól kezdve egészen a kocsmáig. A jelenlegi tulajdonos családja 1954-ben vásárolta meg az akkorra már minden szakrális részlettől megfosztott épületet, de jelentős felújítására egészen mostanáig kellett várni. És itt kapcsolódik a történet először a portugál építészet fogalmához, a kontextualista megközelítéshez, hiszen a tulajdonos a meglévő négy

01

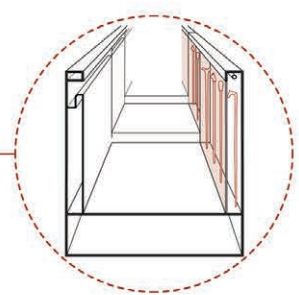
művészeti gyűjteménye számára keresett kiállítási, bemutatósi helyet.** Az egyterű, nagy belmagasságú épület szakrális, közösségi múltja, kiemelt szerepe jól illeszkedett a gyűjtemény bemutatásának vágyához, különösen, mert az egyik, kiemelt gyűjteményt az egyházi művek jelentik. Ez vezette alapvetően a tervezőket is, a szakrális gyűjtemény bemutatásának lehetőségét keresték jól olvashatóan a meglévő épületben, az egykori templomtér szakrális térségét megidézve, míg a további három anyag számára eltérő, a művek jellegére reflektáló téri megoldásokat kerestek részben a meglévő térben, részben a kápolna mögötti apró hátsó udvarban. A kis alapterület tágítására függőlegesen volt lehetőség, a nagy belmagasságú kápolnatérbe egy hatalmas, fehér szoborszerű tárgy, a beavatkozás legmeghatározóbb eleme, egy háromkarú rámpa került, mely a bejáratától átellenes felső sarokba vezet fel, jelentősen megnövelve a kiállítási útvonalat, egyben a második gyűjtemény – egyedi, faragott sétapálcák – számára teremtve ideális kiállítási szituációt. A rámpa – hasonlóan a New York-i Guggenheim múzeumhoz – szinte elveszti függőleges közlekedő jellegét, és a múzeumi tér padlójává válik, az emelkedő járóvonalhoz képest vannak

illesztve a kápolna falaira a szakrális művek, és a belső oldalon futó korlát van vitrinszerűen kialakítva a használati pozíciójukban bemutatott sétapálcák számára. Az apró hátsó telek részben beépült, itt az utcaszintre visszavezető lépcsőház kapott helyet, pihenőszintjein némi kiteresedő kiállítóöblökkel és apró kiszolgálófunkciókkal – mosdó, raktár. A felső szinten a meglévő épülethez egy lebegő híddal kapcsolódik, ezáltal a rámpa, kilépve a kápolna teréből, a külső térben is plasztikus, szoborszerű tömegben folytatódik. A kápolnatér – a régióra jellemző – egyszerű fehér homogén színével erős kontrasztban álló sötét enteriőrű hídban és tériöblökben a harmadik gyűjtemény, a portré miniatűrök kaptak helyet, míg a szintén sötét lépcsőtérben az elefántcsontból készült kisebb szobrok, használati- és dísz tárgyak, melyek apró részletei jól elválnak a fekete faltól. A négy gyűjtemény, az igen eltérő anyaguk, méretük ellenére ideális kiállítási, befogadási helyzetbe került.

—Az elvontabb contextualista megoldások mellett az anyaghasználat direkter kapcsolatokat mutat a régióval. A szabadon maradt udvar és a kápolnatér hagyományos anyagokat, megoldásokat használ, terrakotta járólapok,

- 03 A hátsó udvar feletti kiállítóhíd és a lépcsőház plastikus tömege absztrakt hatású a fedett-nyitott, szintén kiállítóterként is használt udvarban
- 04 Keresztmetszeti részlet: a háromkarú rámpa betölti az egykori templomteret, jelentősen megnövelve a kiállítási felületet. A rámpa belső korlátja egyben a sétatálcá-gyűjtemény vitrinje is
- 05 A belső tér homogén anyagkezelése, a terrakotta járólapokon kívüli kizárólagos fehér szín az eltérő korú, anyagú elemekből is egynemű belső teret eredményez, jól illeszkedve a kortárs portugál építészet karakteréhez

- A | Vakolt és fehérre festett kőfal
- B | Fehér színű fémlablak
- C | Természetes színű kerámia padlóburkolat
- D | „Ökörvér” színre festett faajtó
- E | Fém tartógerendák
- F | Fehér színű fémlemez rámpa
- G | Akrilvitrin
- H | Kötőgerenda fából, fehérre festve
- I | Szarufa fából, fehérre festve

- J | Bakdúc fából, fehérre festve
- K | Székoszlop fából, fehérre festve
- L | Szelemen fából, fehérre festve
- M | Természetes színű portugál kerámiaacserép

05

fehérre meszelt vakolt felületek és egyszerű cserépfedés, míg az új építések a kiállított művek tulajdonságaihoz igazodva markánsan különböznek. A kápolnatér szakrális megidézését – a kontextualitást – segíti, hogy az egyházi művek a visszafejtett téri helyzetekre – megnyitások, falak, falfülkék, boltozatok – reflektálnak.

—Visszatérve a bevezetőben már érintett portugál építészeti fogalomhoz és a kontextushoz, különösen izgalmas nemzetközi összevetésben is vizsgálni a jelenséget, ami két szempont mentén is lehetséges. A 2000-es évek elején erősödött a portugál szakmai diskurzusban az a szemlélet, hogy a fiatal alkotók már túlléptek a sziai regionalista szemléleten, [3] és új irányok indulnak, ám ma már inkább arról lehet beszélni, hogy rejtettebben, absztraktabban, de továbbra is jelen van az egykori felmérés hatása, mi több, nemzetközi hatása is tetten érhető, gondolhatunk akár a hazai vagy székesfehérvári kortárs építészetre is, melyre Wesselényi-Garay Andor hívta fel a figyelmet több írásában is. [4] A másik jelenség ellentétes irányú, de végeredményét tekintve hasonló hatású, a meghatározó portugál regionalizmust finomítja. Ez a jelenség a történeti épületek továbbbírásánál megjelenő markáns, jelentős arányú

technikai beavatkozás, mint az itteni térbe került kiállítórámpa. Ehhez is lehet hazai friss példát hozni, még ha nagyobb épületről is van szó, de a debreceni Csokonai színház belső terének műemléki felújítása és a tartószerkezetet is jelentősen érintő átalakítása [5] szintén a történeti épületek továbbbírásáról szól.

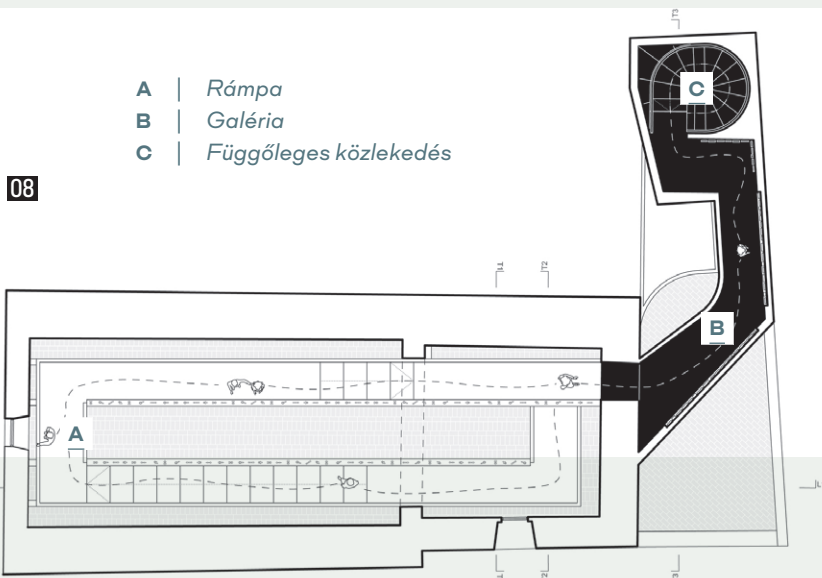
—Az egykori szakrális tér két évszázados hányatott sorsa után visszakapott valamit egykori jelentőségéből, reagálva a kontextus jelentős változására is, és immár más módon szolgálva a közösséget, annak kulturális életéhez kapcsolódva. Az ehhez használt építészeti eszközök ugyanúgy a 70 évvel ezelőtt indult történethez kötődnek, még ha már nem is olyan egyértelműen olvasható módon, hanem megint csak a kontextus változásának megfelelően rejtettebben, oldottabban. Mondhatjuk, hogy be is teljesedett az ezredforduló eleji jóslat, meg nem is, túlléptek a mai alkotók a 20. század második felének direkter regionalista kötődésén, de nem teljesen vetették azt el.

06

07

MEGJEGYZÉS

* Az Inquérito 1955-1961 között az ország összes települését érintve kutatta és dolgozta fel az ország népi építészeti és kézműves hagyományát, hozzájárulva a mára fogalomként vált portugál építészet létrejöttéhez.

** Az épület 2024-es elkészülte óta még nyilvánosan nem látogatható, mivel a tulajdonos - João Calçada Correia - még nem döntötte el, hogy nyilvános kiállítóterként, vagy csak alkalmanként látogatható, inkább zárt bemutatóterként működjön.

IRODALOM

- [1] Szentirmai, Tamás: „Lágyság a periférián: portugál villa Beirizben”, *Metszet*, Vol 8, No 2 (2017), pp 32-35.
- [2] Catarina, Almeida Marado: „A cidade, os conventos e as suas hortas”, in Jorge Queiroz - Marta Santos: *A cidade e os mundos rurais, Tavira e as sociedades por agrárias*. Câmara Municipal de Tavira, Tavira, 2010, ISBN 9789728705381.
- [3] Pedro, Gadanho: „Hatás alatt: a vulkántól a génállományig”, in Vukoszávlyev Zorán - Szentirmai Tamás: *Kortárs portugál építészet*, Terc, Budapest 2010, pp 280-286.
- [4] Wesselényi-Garay, Andor: „Térsebek és tétraumák - A Párizsi udvar V üteme Debrecenben”, *Metszet*, Vol 16, No 2 (2025) pp 12-19.
- [5] Wesselényi-Garay, Andor: „Feltöltött üresség - Csokonai Nemzeti Színház”, *Metszet*, Vol 14, No 5 (2023), pp 48-55.

09

- 06 A belső rámpa nemcsak mint függőleges közlekedő, hanem mint a kiállítási útvonal része is fontos, az egyházi művek belső elhelyezése a rámpa járóvonalához illeszkedik
- 07 A nagy belmagasságú térben úgy biztosít jelentős plusz kiállítási teret a háromkarú rámpa, hogy nem csökkenti a tér nagyvonalúságát
- 08 Felső szinti alaprajz: a kiállítási útvonal, feljutva a rámpán az épület hátsó sarkába, függesztett tömegben folytatódik az apró udvar felett, majd a hátsó lépcsőházi tömegben jut vissza a terep szintjére
- 09 Az új tömegben helyet kapott lépcsőház erős kontrasztban áll a meglévő épülettel: a fekete enteriőr és íves vonalvezetés egyszerre teremt megkülönböztetést a régi és az új között, egyben a bemutatott gyűjteménynek – az elefántcsontból készült kisebb tárgyaknak – biztosít ideális közegét

ÉPÍTÉS TERVEZŐK: Filipe Rodrigues, Inês Vicente, Marta Frazão, António Pedro Faria, Filipa Neiva, Joana Matos, Rafael Gomes, Thomas Brüttsch | MŰSZAKI TERVEZÉS: Eng. Augusto Candeias [koordináció] | KIVITELEZÉS: Maxi 9 construções; António José Afonso Brito [betonszerkezetek]; Andrade e Filhos [fémszerkezetek]; Quinta da Madeira [faszerkezetek]